

Herijking erfgoedbeleid gemeente Lochem

Werkgroep Herijking Monumentenbeleid, februari 2016

Inhoudsopgave

❖ SAMENVATTING

❖ INLEIDING

- Leeswijzer

❖ H1 ALGEMEEN

- Wat is cultureel erfgoed?
- Het belang van erfgoed

❖ H 2 DE WERKGROEP

- Visie werkgroep

❖ H 3 HERIJKING GEMEENTELIJK ERFGOEDBELEID

- Kracht en uitdagingen
- Waar willen we naartoe
 - Voorlichting en advies
 - Monumentencoach
 - Communicatiemiddelen
 - Vooroverleg
 - Duurzaam erfgoed
 - Gemeentelijke monumentenlijst
 - Financiering
 - Erfgoedverordening
 - Integraliteit
 - Monumentencommissie
 - Klankbordgroep

❖ Bijlagen

1. Uitkomsten enquête monumenteneigenaren
2. Visie werkgroep
3. Spelers
4. Wet- en regelgeving
5. Aanwijsprocedure

SAMENVATTING

De identiteit van het landschap, een dorp of stad, zit in dat wat die plek 'eigen' maakt en de bewoners het gevoel geeft er thuis te horen. Inwoners van de gemeente zijn trots op de hun stad of kern, de landgoederen en het agrarisch landschap met de boerderijen. Monumenten verlenen een belangrijke bijdrage aan deze trots omdat het symbolen en iconen zijn die de identiteit aan de plek geven.

Het is van algemeen belang om het erfgoed in stand te houden, te koesteren en te promoten. Erfgoed is van belang voor het woon- en leefklimaat in de gemeente en het levert een belangrijke bijdrage aan de aantrekkelijkheid van de gemeente voor de vrijetijdseconomie. Het individueel belang van de eigenaar mag daarbij niet uit het oog worden verloren, integendeel. Het voorliggende document geeft richting aan een stimulerend en ontwikkelingsgericht erfgoedbeleid, waarbij vooral wordt ingezoomd op de gebouwde monumenten. Het erfgoedbeleid is vooral een uitgangspunt, een kapstok voor de dialoog. Ontwikkelen waar mogelijk, beschermen waar nodig.

Om hiertoe te komen zijn er een aantal zaken die op korte en langere termijn worden ingezet:

- Heldere communicatie en het geven van voorlichting en advies over monumenten is een belangrijk onderdeel van het nieuwe erfgoedbeleid.
- Een monumentencoach aanstellen om de monumenteigenaren te voorzien van informatie en begeleiding, een vraagbaak, maar ook kwartiermaker naar een toekomstbestendig monumentenbeleid.
- Inzet communicatiemiddelen, zoals de gemeentelijke website, nieuwsbrieven e.d.
- Stimuleren en faciliteren vooroverleg bij onderhoud, restauraties en (ver)bouwplannen.
- Juiste balans tussen nieuwe energiemaatregelen en het behoud van cultuurhistorische waarde.
- Bij het aanwijzen van gemeentelijke monumenten is het van belang dat er middels een dialoog overeenstemming is tussen de eigenaar en de gemeente. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen van groot algemeen belang gaat de gemeente over tot eenzijdige aanwijzing.
- Onderzoeken hoe het monumentenbudget zo effectief mogelijk kan worden ingezet.
- De subsidieverordening handhaven als "tool" voor in eerste instantie projecten die vooral draagvlak kunnen creëren.
- Het handhaven van de huidige situatie om geen leges voor het onderdeel monumenten te rekenen.
- Monumenteigenaren tegemoetkomen met een financiële bijdrage van 50% van de jaarlijkse Onroerendzaakbelasting (OZB).
- De erfgoedverordening moderniseren en daarbij aansluiten bij het rijksbeleid en de visie van de werkgroep.
- Opstellen van een cultuurhistorische waardenkaart en deze opnemen in bestemmingsplannen, zodat cultuurhistorie een volwaardige plek krijgt in het ruimtelijke beleid.
- Monumenteigenaren krijgen zitting in de monumentencommissie en de participatie van eigenaren wordt vergroot.

Inleiding

“Regisserend Lochem”: een veranderende samenleving vraagt om een andere rol van zowel de rijks- als gemeentelijke overheid. Eind 2013 is de eerste stap gezet door de eigenaren van (potentiële) gemeentelijke monumenten te vragen mee te denken over het erfgoedbeleid. Het draagvlak voor het cultureel erfgoed is groot, maar dat betekent ook dat op dit gebied visie en beleid noodzakelijk zijn. Het behouden en versterken van het monumentenbeleid wordt ook onderschreven door de eigenaren en sluit aan bij de ambities van de gemeente Lochem.¹ Het sleutelwoord voor een breed gedragen erfgoedbeleid is draagvlak. Dit omdat niet alle wensen en ambities kunnen worden vastgelegd in harde eisen en regels. Dit vraagt ook om draagvlak voor de processen die ermee samenhangen. Dit vereist zorgvuldigheid, maatwerk en vooral ‘gezond verstand’, waarbij de gemeente zich goed dient te verplaatsen in de situatie van monumenteneigenaren. De ambities zijn uiteraard niet te verwezenlijken zonder steun van betrokken eigenaren.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt kort ingegaan op wat erfgoed eigenlijk is en het belang van erfgoed voor de gemeente Lochem. Hoofdstuk 2 beschrijft het proces tot nu toe en de visie van de werkgroep van monumenteneigenaren op het monumentenbeleid. In hoofdstuk 3 zijn de ambities voor de toekomst opgesteld. Hierin passeren niet alle thema’s omtrent erfgoed de revue, alleen de voornaamste thema’s fungeren als vertrekpunt. In de bijlagen zijn opgenomen:

- Uitkomsten van de enquête gehouden onder monumenteneigenaren.
- Visie van de werkgroep en de verdere uitwerking van de contouren.
- Overzicht van de belangrijkste spelers en wet- en regelgeving in het monumentenveld.
- Toelichting op de aanwijsprocedure gemeentelijke monumenten.

¹ *Structuurvisie 2012-2020 gemeente Lochem*

H 1 ALGEMEEN

Wat is cultureel erfgoed?

De term cultureel erfgoed wordt toegekend aan zaken waar mensen zich mee identificeren, die ze waarderen en willen bewaren voor toekomstige generaties. Als fundament van een maatschappij werkt erfgoed dus ook toekomstgericht. Monumentenzorg richt zich op het onroerende (meestal het gebouwde) erfgoed. Het gaat daarbij zowel om objecten (gebouwen) als structuren (samenhangende gebieden of complexen).

Naast het onroerend erfgoed zijn er andere categorieën erfgoed. Het roerend erfgoed bestaat uit archieven, documenten, voorwerpen, collecties etc. Het archeologisch erfgoed is deels onroerend (in de bodem aanwezig) en deels roerend. Daarnaast is er het 'immaterieel erfgoed': verhalen, rituelen etc.

Voor monumentenzorg (erfgoedzorg) zijn deze andere vormen van erfgoed vaak een belangrijke informatie- en inspiratiebron, en dit geldt andersom natuurlijk ook. Archiefgegevens, archeologisch onderzoek etc. vormen een onmisbare basis voor het opstellen en beoordelen van plannen rond erfgoed en kunnen ook een belangrijke inspiratiebron vormen bij ontwikkelingen.

Het belang van erfgoed

De gemeente Lochem kent een rijke geschiedenis die terug gaat tot de prehistorie. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt zijn er nogal wat gebouwen en plekken die de moeite waard zijn. Enkele De blikvangers, het oude stadhuis en de Grote Kerk aan de Markt in Lochem, het Tramstation in Gorssel, de vele IJsselhoeves, de Staring Koepel aan de Berkel in Groot Dochteren en de landgoederen Verwolde en Ampsen in Laren zijn maar een enkele voorbeelden van de vele monumenten die de gemeente Lochem rijk is.

De identiteit van het landschap, een dorp of stad, zit in dat wat die plek 'eigen' maakt en de bewoners het gevoel geeft er thuis te horen. Inwoners van de gemeente zijn trots op de hun stad of kern, de landgoederen en het agrarisch landschap met de boerderijen. Monumenten verlenen een belangrijke bijdrage aan deze trots omdat het symbolen en iconen zijn die de identiteit aan de plek verlenen.

Het cultureel erfgoed is eveneens van belang voor de Lochemse economie. Jaarlijks komen er honderdduizenden mensen naar de gemeente Lochem om van de prachtige kernen en het landschap te genieten. De monumenten leveren een belangrijke aandeel in al deze aantrekkelijkheid van de gemeente. Voor de lokale economie is de besteding in horeca, in winkels en overnachtingen van groot belang. Het koesteren en investeren in monumenten levert geld op en is mede daarom van groot algemeen belang.

H 2 DE WERKGROEP

Eind 2013 is de eerste stap in de zoektocht naar een breed gedragen erfgoedbeleid gezet, door een vragenlijst naar de eigenaren/bewoners van de (potentiële) gemeentelijke monumenten te sturen. In totaal zijn er 120 ingevulde vragenlijsten retour ontvangen (33%).

De enquête onder die eigenaren bracht onder andere naar voren dat:

- Het behoud van de rijke cultuurhistorie van Lochem evident is, ook voor de eigenaren/bewoners.
- De manier waarop dit in beleid is vervat, niet aansluit op de praktijk. De eigenaren ervaren nu vooral plichten, hinder en restricties en worden soms gevangen in ondoorgrondelijke procedures.
- De eigenaren/bewoners trots zijn op hun bijzondere eigendom, maar geen respect ervaren van de gemeente bij het in stand houden van het monument.

In januari 2014 zijn de uitkomsten van de enquête in een informatieavond teruggekoppeld aan de eigenaren en is op verzoek van de gemeente een werkgroep van monumenteneigenaren gevormd. Deze werkgroep is actief aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een breed gedragen visie op het gemeentelijk erfgoedbeleid. Na een intensief traject onder begeleiding van Stichting Welzijn Lochem (SWL) heeft de werkgroep in de zomer van 2015 haar visie op het gemeentelijke erfgoedbeleid aan de gemeente gepresenteerd. De werkgroep vertegenwoordigt een groep van circa 370 eigenaren/bewoners van bestaande en potentiële gemeentelijke monumenten.

Visie werkgroep

De monumenteneigenaren en bewoners erkennen het (algemeen) belang van het behoud van de rijke cultuurhistorie van de gemeente Lochem. Ze zijn trots op hun bijzondere eigendom, maar ervaren geen respect/ondersteuning van de gemeente bij het instandhouden van het monument. Het huidige erfgoedbeleid van de gemeente Lochem sluit niet aan op de praktijk. De werkgroep heeft een visie ontwikkeld op het gemeentelijke erfgoedbeleid. Deze visie gaat uit van 4 pijlers voor een nieuw erfgoedbeleid:

1. Geen rechten zonder plichten

Voor de eigenaren weegt het principe van *geen rechten zonder plichten* zwaar. De werkgroep erkent dat de gemeente vanwege het algemeen belang een monumentenbeleid moet voeren. Het toekomstig erfgoedbeleid zou moeten uitgaan van een evenwichtig beleid dat recht doet aan het algemeen belang (zowel in economisch opzicht als m.b.t. de ruimtelijke en historische kwaliteit) en het belang van de eigenaar/bewoner. Gezocht moet worden naar een benadering waar de eigenaar van een monument ook daadwerkelijk ervaart dat hij of zij er niet alleen voor staat, dat er tegenover plichten ook rechten staan.

2. Koesteren en ontwikkelen

Monumentenbeleid betekent naast koesteren, inzetten op ontwikkelen en hergebruik. De werkgroep adviseert de gemeente een beleid te voeren waarbij het haar monumenten koestert juist door ze de mogelijkheid te bieden zich met de tijd mee te ontwikkelen.

3. Dialoog

Eigenaren en gemeente trekken van meet af aan gezamenlijk op als gelijkwaardige partners en streven naar het vinden van een gezamenlijke oplossing die recht doet aan alle belangen. Juist in de dialoog kunnen partijen met elkaar meedenken wat de beste oplossing is voor de toekomst van het monument. In deze samenwerking kan

over en weer de aanwezige kennis optimaal worden benut. Van de gemeente, als hoeder van het algemeen belang, vergt dit inzet van personele capaciteit.

Ook bij het aanwijzen van nieuwe monumenten is het van belang dat er middels een dialoog overeenstemming is tussen de eigenaar en de gemeente. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen van groot algemeen belang gaat de gemeente over tot het eenzijdig aanwijzen.

4. Integraliteit en ketenbenadering

Wanneer de gemeente uitstraalt waarde te hechten aan cultuurhistorie en diens samenhang in het landschap, is erfgoedbeleid geen sluitstuk in ruimtelijke processen. Maar een vast en waardevol onderdeel in de planvorming en ruimtelijke processen binnen de gemeente.

H3 HERIJKING GEMEENTELIJK ERFGOEDBELEID

De visie van de werkgroep, maar ook de beleidslijn van de rijksoverheid “Modernisering van de Monumentenzorg” (MoMo), leiden tot de wens en noodzaak om het gemeentelijke erfgoedbeleid te vernieuwen en verder te ontwikkelen (voor een toelichting op de MoMo, zie bijlage 4).

De gemeente Lochem heeft bijvoorbeeld landelijk gezien de grootste dichtheid qua landgoederen, maar weet zich hier (nog) niet voldoende mee te profileren. Uit de “Grote Monumenten Gemeentetest”, een onderzoek naar het gemeentelijke monumentbeleid, blijkt dat de gemeente thans een beperkte inspanning levert.² De provincie Gelderland is landelijk gezien de best scorende provincie, maar binnen de provincie steekt Lochem momenteel echter magertjes af. Als grotere monumentengemeente in de regio zou de gemeente Lochem zich met haar cultureel erfgoed: de diverse kernen, historische landgoederen en het landschap kunnen profileren. Daarnaast zou het economisch potentieel van erfgoed beter kunnen worden benut.

Kracht en uitdagingen

Wat zijn de sterke en zwakke punten en de bedreigingen en kansen waarvoor we ons gesteld zien? In het navolgende schema zijn deze in beeld gebracht.

² <http://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2013/12/De-Grote-Monumenten-Gemeentetest>

KRACHT

- Trots op het monumentale bezit! De gemeente Lochem is rijk bedeeld met erfgoed.
- Gemeenschappelijk belang van bewoners en gemeente voor het voeren van monumentenbeleid.
- 97%! van de monumenteneigenaren geeft aan instandhouding belangrijk te vinden.
- Als gevolg hiervan blijken de panden in overwegend goede staat (onderzoek Stichting Monumentenwacht in 2013).
- Erfgoed is een algemeen belang , in de breedste zin van het woord, voor de gemeente.

ZWAKTE

- Het huidige monumentenbeleid beperkt zich tot wettelijke taken.
- Afstand tussen gemeente en monumenteneigenaren, weinig draagvlak.
- Door de eigenaar gevoelde trots en het belang voor behoud, wordt volgens de eigenaar niet gedeeld door de gemeente.
- Dit leidt tot werken "onder de radar" en scepticisme (monument is een last, er mag toch niets.)
- Onvoldoende inzet erfgoed, in combinatie met andere factoren als landschap, tot versterken indentiteit. Bijvoorbeeld *Etalage naar de geschiedenis* als inspiratie op de toekomst.

BEDREIGINGEN

- Reële bedreiging is dat eigenaren zich geheel afwenden van de gemeente als er niets veranderd. De genoemde zwakte punten zullen nog meer leiden tot een negatieve spiraal.
- Hierdoor kans op een teruglopende maatschappelijke betrokkenheid. Indirect kan dit leiden tot verminderen van woongenot, verminderen aantrekkelijkheid gemeente als vestigingsplaats en voor toerisme in krimpregio.
- Bedreiging van het monumentenbestand door verwaarlozing.

KANSEN

- Naar een breedgedragen erfgoedbeleid; gemeente is proactief naar de eigenaren toe, zowel voor gemeentelijke- als rijksmonumenten. Betrokken eigenaren en bewoners, ontwikkelen intatieven, uitbouwen van het bestaande (Open Monumentendag) etc.
- Transitie van opleggen naar overleggen.
- Vergroten aantrekkelijk vestigingsklimaat; tal van onderzoeken tonen de economische waarde van investeren in erfgoed aan. Erfgoed is een aanjager voor de economie en toerisme. De identiteit en karakter van stad en land is kenmerkend, en kan door deze te versterken als katilator werken.
- Verbeterde instandhouding monumenten, toekomstbestendige monumenten.
- Open Monumentendag is van belang voor het creeën van bewustzijn voor het behoud van erfgoed.
- Enthousiaste bewoners en bezoekers zijn de beste ambassadeurs voor de stad!

Waar willen we naar toe

Het huidige gemeentelijke erfgoedbeleid richt zich hoofdzakelijk op behoud en conserveren, terwijl de huidige tijd ook vraagt om een visie en beleid op de ontwikkeling van het erfgoed. Er blijkt zeker een behoefte te bestaan om een nieuw elan te geven aan het monumentenbeleid; zowel het gemeentebestuur als de eigenaren benadrukken dit. Er wordt ingezien dat het van algemeen belang is om het erfgoed in stand te houden, te koesteren en te promoten. Het individuele belang van de eigenaar mag daarbij niet uit het oog worden verloren, integendeel. Het nieuwe erfgoedbeleid houdt rekening met de hiervoor genoemde wensen en wettelijke taken.

Dit onderstreept het belang van een enthousiaste en proactieve houding vanuit de gemeente, ook naar de monumenteneigenaar toe. Veel eigenaren zijn bekend met de materie en hebben er belang bij om het eigentijds functioneren van een monument te combineren met een duurzame instandhouding. In veel gevallen kan de zorg voor het erfgoed daarom aan hen worden overgelaten. Toch kunnen er situaties zijn waarin het belang van het erfgoed, het algemeen belang, in het geding is. In deze situaties heeft de gemeente de maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het erfgoed. Vanuit deze rol zal de gemeente de eigenaar ondersteunen met kennis, heldere regels en voor zover mogelijk financiële ondersteuning, zodat de eigenaar zo goed mogelijk het monument in stand kan houden.

De gemeente Lochem wil graag opvolging geven aan het advies van de werkgroep richting een stimulerend en een ontwikkelingsgericht erfgoedbeleid. Het erfgoedbeleid is vooral een uitgangspunt, een kapstok voor de dialoog. Ontwikkelen waar mogelijk, beschermen waar nodig.

Om hiertoe te komen zijn er een aantal zaken die op korte en langere termijn worden ingezet.

Voorlichting en advies

Een van de hoofdpunten van het advies van de werkgroep is de dialoog. "Eigenaren en gemeente trekken van meet af aan gezamenlijk op als gelijkwaardige partners en streven naar het vinden van een gezamenlijke oplossing die recht doet aan alle belangen." Heldere communicatie en het geven van voorlichting en advies over monumenten is daarom een belangrijk onderdeel van het nieuwe erfgoedbeleid. Het kan daarbij gaan om onderhoud, bouwen en verbouwen en verduurzamen, maar ook om herbestemmen en het geven van nieuwe functies aan een monument.

Monumentencoach

Zoals gezegd, erkent de gemeente Lochem het belang van de dialoog met, en ondersteuning van, de monumenteneigenaar. Een in te stellen monumentencoach kan daarbij zelf adviseren of doorverwijzen naar instanties die de monumenteneigenaar daarbij verder kunnen helpen. De monumentencoach zal niet alleen vraaggericht, maar ook proactief monumenteneigenaren informeren over onder andere verduurzamen, bouwplannen, techniek en regelgeving. De monumentencoach opereert bij voorkeur in het voortraject, het moment dat eigenaren plannen hebben tot verbouw, restauratie dan wel onderhoud. Het is van groot belang dat de eigenaren hun weg weten te vinden naar de monumentencoach voor informatie en overleg. De monumentencoach moet dan ook zichtbaar zijn, bijvoorbeeld in een rubriek in de gemeentepagina, gemeentelijke website en dergelijke.

De monumentencoach is er ook voor de gemeente zelf. De monumentencoach zal de gemeente onder meer ondersteunen bij haar wettelijke taken en ondersteuning bieden om te komen tot een breed gedragen integraal cultuurhistorisch beleid.

Voor een goede verhouding met eigenaren en belanghebbenden zijn niet wettelijke bevoegdheden bepalend, maar een constructieve manier van samenwerken en ondersteunen op basis van gelijkwaardigheid.

Communicatiemiddelen

Naast de inzet van een monumentencoach om eigenaren te informeren en te ondersteunen worden ook andere communicatiemiddelen ingezet, zoals de gemeentelijke website, nieuwsbrieven, (thema)publicaties en Open Monumentendag.

Vooroverleg

In veel gevallen is vooroverleg een zeer effectieve manier zijn om eigenaren richting te geven in de mogelijkheden en beperkingen van een monument. Vooroverleg voorkomt dat plannen worden ingediend die niet kansrijk zijn, waardoor monumentenzorg als een hindermacht kan worden ervaren. In het vooroverleg wordt de eigenaar zo goed mogelijk gefaciliteerd met informatie over historische en bouwkundige aspecten, over het proces, over oplossingsrichtingen, financiering, etc. Adviezen en informatie in het voortraject leiden tot een snel en effectief proces met een positief eindresultaat voor de eigenaar, het monument en de gemeente.

Deze werkwijze kost in het voortraject investering in tijd, maar deze wordt in het (soepelere) verloop van het proces ruim teruggewonnen. Plannen worden na het vooroverleg ingediend en kunnen daarna snel de procedures doorlopen. Vanzelfsprekend is in dit proces een belangrijke rol weggelegd voor de monumentencoach.

Duurzaam erfgoed

Bij 'duurzaam erfgoed' gaat het vaak over verduurzaming of over het realiseren van hedendaagse wensen met behoud van culturele waarden.

Veel monumenten en andere historische gebouwen worden gebruikt als woonhuis, kantoor of bedrijfsruimte. Aanpassingen voor het besparen en opwekken van energie en het verbeteren van comfort zijn tegenwoordig heel normaal. Monumenten zijn in de regel prima na te isoleren, al vraagt dit eigenlijk altijd maatwerk. Een vloer en een dak zijn vrij eenvoudig aan te passen, met voorzetwanden wordt het al lastiger in verband met eventuele betimmeringen en details, en hetzelfde geldt voor beglazing. Maar de ontwikkelingen staan niet stil en vaak zijn er diverse oplossingen denkbaar.

Het draait om de juiste balans tussen nieuwe energiemaatregelen en het behoud van cultuurhistorische waarde. De gemeente /monumentencoach biedt eigenaren en bewoners van monumenten ondersteuning en advies op gebied van verduurzaming van monumenten.

Gemeentelijke monumentenlijst

De gemeente Lochem is een gemeente met een grote rijkdom aan monumentale gebouwen. De gemeentelijke monumentenlijst bestaat op dit moment uit, 263 items, verdeeld over zo'n 241 bouwkundige eenheden. Daarnaast is een lijst opgesteld van circa 120 potentiële monumenten. In het algemeen geldt dat monumenten beschermd zijn met het doel ze voor toekomstige generaties te behouden. Het moet voor eigenaren van een gemeentelijk monument duidelijk zijn waarom hun eigendom als gemeentelijk monument is aangewezen. Informatieverstrekking en dialoog zijn daarbij erg belangrijk.

De monumentenlijst is een dynamische lijst. Dat wil zeggen dat er monumenten aan de lijst kunnen worden toegevoegd, maar ook van de lijst kunnen worden afgehaald. De monumentenstatus van een object kan dus eventueel worden ingetrokken, mits op grond van inhoudelijke argumenten. Bij het eventueel aanwijzen van nieuwe monumenten is het van belang dat er middels een dialoog overeenstemming is tussen de eigenaar en de gemeente.

Overeenstemming is het uitgangspunt in het beleid. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen van groot algemeen belang gaat de gemeente over tot het eenzijdig aanwijzen van gemeentelijke monumenten.

Voorgesteld wordt om niet eerder dan na een periode van twee jaar na de vaststelling van het nieuwe monumentenbeleid nieuwe panden aan te wijzen als gemeentelijk monument of de monumentenstatus (op verzoek) in te trekken. Het nieuwe monumentenbeleid heeft hierdoor twee jaar de tijd om zichzelf te bewijzen en te zorgen voor een breed draagvlak onder (potentiële) monumenteneigenaren. (In bijlage 3 wordt nader in gegaan op de aanwijsprocedure van gemeentelijke monumenten.)

Financiering

In beginsel is de eigenaar verantwoordelijk voor instandhouding van zijn bezit ongeacht of deze een monumentenstatus heeft. Een zorgvuldige instandhouding van het cultureel erfgoed is in het belang van de eigenaar, maar vertegenwoordigt echter ook een algemeen belang. Het heeft invloed op het beeld van de stad, de dorpen en het buitengebied en kwaliteit van de gemeente als totaal. De kosten voor instandhouding van een monument zijn over het algemeen hoger dan voor een niet-monument en het (algemeen) belang ervan is groter.

Wanneer de overheid deze verantwoordelijkheid 'over de schutting gooit', voelt ook de eigenaar zich niet meer verantwoordelijk voor dit 'rentmeesterschap'. Gemeentelijke subsidie voor monumenten is dan ook bedoeld ter stimulering van onderhoud dat normaal onderhoud te boven gaat. Met de regeling wordt (enigszins) tegemoetgekomen in de meerkosten die monumenteneigenaren hebben vanwege het monumentale karakter van hun pand, waarbij richtlijnen gelden voor herstelwerkzaamheden om te voorkomen dat monumentale kwaliteiten verloren gaan. In de praktijk wordt ook gezien dat vanuit een subsidie een grote symboolfunctie uitgaat. Het geeft een gevoel van gezamenlijkheid en vormt daardoor een aanjager. Het wordt tevens ervaren als een legitimatie om eisen te mogen stellen vanuit de gemeente.

Uit recent onderzoek is gebleken dat investeren in erfgoed loont³: het heeft veel effect op de omgeving. De kwaliteit van een (historische) stad is direct van invloed op de aantrekkelijkheid ervan voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Daarmee is een aantrekkelijke omgeving ook een belangrijke economische factor⁴.

Via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) kunnen eigenaren van rijksmonumenten in aanmerking komen voor subsidie; daarnaast hebben eigenaren van rijksmonumenten fiscale voordelen.

Vanwege de instandhoudingsbepaling ontvangen eigenaren van gemeentelijke monumenten een jaarlijkse financiële tegemoetkoming. Deze tegemoetkoming is gebaseerd op de jaarlijkse Onroerendzaakbelasting (OZB). De tegemoetkoming bedraagt 50% van de OZB. De hoogte van de OZB bepaalt de hoogte van de compensatie.

De huidige situatie om geen leges voor omgevingsvergunningen ten behoeve van het onderdeel monumenten te heffen blijft gehandhaafd. De huidige Subsidieverordening Cultuurhistorie Lochem 2007 biedt de gemeente de mogelijkheid om ieder jaar een thema en of aandachtsgebied aan te wijzen dat in aanmerking kan komen voor subsidie. Met het huidige monumentenbudget is herinvoering van de onderhoudssubsidie zoals de gemeente die kende tot en met 2007 niet haalbaar. Onderzocht zal worden hoe het monumentenbudget zo effectief mogelijk kan worden ingezet en zo mogelijk gebruik kan worden gemaakt van beschikbare provinciale subsidies. Enkele te onderzoeken mogelijkheden zijn; een abonnement Monumentenwacht, subsidie voor specifieke

³ Onderzoeksrapport "Eigen hard is goud waard" naar de economische waarde van cultureel erfgoed.

'monumenten onderdelen/zaken', subsidie voor bouwhistorisch onderzoek. Een en ander is medeafhankelijk van de kosten voor de invulling van de monumentencoach.

Erfgoedverordening

Een erfgoedverordening is onontbeerlijk om de spelregels met elkaar vast te leggen. In de erfgoedverordening is onder andere de aanwijsprocedure van gemeentelijke monumenten en vergunningplicht voor het wijzigen van een monument opgenomen. De huidige erfgoedverordening zal geactualiseerd worden, zodat deze in overeenstemming is met landelijke wetgeving ten aanzien van vergunningsvrije activiteiten bij, en aan, monumenten. Ook de aanwijsprocedure wordt in overeenstemming gebracht met de nieuwe systematiek.

Integraliteit

Sinds enkele jaren is het wettelijk verplicht om in bestemmingsplannen een cultuurhistorische paragraaf op te nemen, waarin waardevolle objecten en structuren zijn opgenomen en de uitgangspunten voor het erfgoed zijn geformuleerd. Met de toekomstige ontwikkeling naar het nog meer integrale Omgevingsplan wordt deze lijn versterkt. Om dit te bewerkstelligen gaat de gemeente Lochem een cultuurhistorische waardenkaart op stellen. Een cultuurhistorische waardenkaart brengt de cultuurhistorische waarden integraal in beeld. Het sluit aan bij de steeds meer ruimtelijke benadering van de zorg voor ons erfgoed, waarbij behalve naar objecten vooral ook naar de samenhang en de (historisch) ruimtelijke structuur wordt gekeken.

De cultuurhistorische waardenkaart wordt overgenomen in de bestemmingsplannen, zodat cultuurhistorie een volwaardige plek krijgt in het ruimtelijk beleid. Naast de vorming van het erfgoed- en ruimtelijke beleid, kan een cultuurhistorische waardenkaart ook gebruikt worden voor toeristisch- recreatieve-, groene- en andere beleidsdoelen.

Monumentencommissie

De gemeente is wettelijk verplicht een onafhankelijke deskundige adviescommissie op het gebied van erfgoed in te stellen. Om monumenteneigenaren een rol te geven in de advisering aan het college zullen één of meerdere eigenaren zitting nemen in de monumentencommissie.

De vergaderingen van de monumentencommissie zijn openbaar; agenda en notulen worden geplaatst op de gemeentelijke website. De monumentencommissie komt gemiddeld elke 6 tot 8 weken bij elkaar. Met ingang van 2016 zal de monumentencommissie jaarlijks een verslag van haar werkzaamheden opstellen. Zowel het gemeentebestuur als de inwoners van de gemeente Lochem krijgen zo een beter beeld van de rol en de adviezen van de monumentencommissie, het gemeentelijke erfgoedbeleid en het effect daarvan.

Klankbordgroep

In overleg met de werkgroep zal gekeken worden of een (half)jaarlijks overleg met de werkgroep of een klankbordgroep van monumenteneigenaren over het erfgoedbeleid van de gemeente de rol van de eigenaren nog verder kan versterken. De betrokkenheid van de monumenteneigenaren wordt vergroot en een klankbordgroep kan de gemeente ondersteunen het beleid te evalueren, verbeteren of aan te passen.

Bijlagen

1. Inventarisatie vragenlijsten monumentenbeleid Lochem
2. Visie werkgroep & verdere uitwerking contouren
3. Spelers
4. Wet- en regelgeving
5. Aanwijsprocedure gemeentelijke monumenten

Bijlage 1 - Inventarisatie vragenlijsten monumentenbeleid Lochem

Inventarisatie Vragenlijsten Monumentenbeleid Lochem

Januari 2014

Samenvatting en conclusie

De gemeente Lochem wil graag komen tot een toekomstbestendiger en meer gedragen monumentenbeleid, waardoor het mogelijk wordt om het monumentaal erfgoed te behouden voor de toekomst. Samen met bewoners/eigenaren van (potentiele)monumentale panden, wil zij het beleid onder de loep nemen en beter laten aansluiten bij de ideeën en wensen die er leven.

Als eerste inventarisatie van de wensen en ideeën hebben de 364 eigenaren/bewoners van de (potentiele) gemeentelijke monumenten een vragenlijst toegestuurd gekregen.

In totaal zijn er 120 (gedeeltelijk) ingevulde vragenlijsten retour ontvangen (33%):

99 reacties van bewoners/eigenaren van panden met een monumentale status (40%), 21 reacties van eigenaren/bewoners panden met een potentiële monumenten status (17%).

Stand van zaken

Hoewel er ook positieve reacties tussen zitten, staat het overgrote deel van de respondenten afwijzend tegenover de (potentiële) monumentale status.

Liever gezegd: men is vaak trots op het eigen pand, heeft hier veel liefde voor, maar heeft grote weerstand tegen de kostbare, strikte en beperkende overheidseisen (bemoeienis) die een monumentale status met zich meebrengt.

97% onderschrijft weliswaar het belang van het behoud van cultureel erfgoed in de gemeente, maar er is sprake van veel minder consensus daar waar het de eigen woning/pand raakt.

Zowel uit de vragenlijsten als uit de persoonlijke contacten (telefonisch en 'aan de keukentafel') komt naar voren dat er sprake is van een 'informatiegat'. Slechts weinig bewoners zijn volledig op de hoogte van het huidige monumentenbeleid, de (on)mogelijkheden die er zijn, wie wat doet (en waarom) en waar ze de informatie eventueel zouden kunnen vinden. Men voelt zich in de steek gelaten, niet begrepen en 'bedonderd' door het zo goed als verdwijnen van financiële ondersteuning. Het vertrouwen in de gemeente is niet groot, want deze 'pronkt met onze veren' zonder dat zij het zelf in de portemonnee voelt.

Men probeert zoveel mogelijk 'onder de radar te blijven' zodat overheidsbemoeienis uitblijft. Reden waarom naar alle waarschijnlijk er minder respons is gekomen van eigenaren/bewoners potentiële gemeentelijke monumenten.

"Mond op mond reclame" speelt ook een rol; negatieve ervaringen zingen snel rond, bijv. eigenaren/bewoners van potentiële monumenten worden door bewoners/eigenaren van een gemeentelijk monument afgeraden 'er ooit aan te beginnen'.

Daar waar men wel goed geïnformeerd is over het beleid en de verschillende rollen, loopt men aan tegen de traagheid van de ambtelijke molens ('we wachten al 4 jaar op uitsluitel'), beslissingen vanachter een bureau zonder dat men op de hoogte is van de lokale situatie, dure oplossingen, eisen die niet aansluiten op de huidige tijd (denk comfort en duurzaamheid) of onduidelijke communicatie (hebben nu 3x een identieke brief ontvangen dat we niet in aanmerking komen, en nu weer de vragenlijst.....).

Kansen

Behoud van het cultureel erfgoed wordt door praktisch iedereen als belangrijk ervaren. Het effect van het huidige monumentenbeleid op het eigen pand ervaart men desondanks als ongewenst, dit komt deels voort uit gebrek aan kennis/informatie, deels omdat (ervaren wordt) dat beleid en praktijk niet op elkaar aansluiten plus een stukje wantrouwen jegens de overheid.

54 van de respondenten geven aan van mening te zijn dat bewoners/eigenaren een structurele rol zouden moeten hebben binnen het monumentenbeleid/commissie, en komen met suggesties hoe deze rol zou moeten worden ingevuld; 30 van de respondenten geven tevens aan een actieve rol te willen hebben bij de ontwikkeling van een toekomstbestendiger monumentenbeleid.

Conclusie: dicht het 'informatiegat', neem de tijd om het vertrouwen te herstellen en ga op zoek met bewoners/eigenaren, als gelijkwaardige partners naar een toekomstbestendiger monumentenbeleid met als uitgangspunt dat de bekende kaders kunnen worden verschoven.

Inleiding

Lochem is een gemeente met bijzonder cultureel erfgoed, mooie natuur en een gevarieerd landschap. Het in standhouden van de schoonheid binnen de gemeentegrenzen is van wezenlijk belang om de identiteit en aantrekkelijkheid van de gemeente te handhaven.

Lochem heeft 244 (gemeentelijke) monumenten en een lijst met 120 potentiële monumenten; er ligt een verordening, er is een monumentencommissie en een – in de loop der jaren – sterk gereduceerde subsidiepot.

Uit een recente inventarisatie van de huidige en potentiële gemeentelijke monumenten, gericht op het herzien van de gemeentelijke monumentenlijst, bleek dat veel eigenaren/bewoners vraagtekens zetten bij de monumentale status en het gemeentelijk beleid.

De indruk bestaat dat veel bewoners /eigenaren van een pand met de gemeentelijke monumentale status graag van deze lijst af willen, terwijl veel eigenaren/bewoners van potentiële monumentale panden, deze status niet wensen.

Het huidige beleid lijkt dus niet (meer) aan te sluiten bij de praktijk. Het risico bestaat, dat als we niets doen, het huidige monumentenbeleid van de gemeente Lochem inhoudsloos wordt en daarmee, op termijn, ook het cultureel erfgoed van Lochem en de identiteit van de gemeente Lochem wordt aangetast.

Mogelijke oorzaken hiervoor zijn wellicht de afnemende subsidie waardoor men alleen de lasten ervaart van het wonen in een gemeentelijke monument en het feit dat men in de huidige situatie geen stem heeft m.b.t. het beleid.

“Regisserend Lochem” : een veranderde samenleving, vraagt om een andere rol van de overheid. Zo ook ten aanzien van het monumentenbeleid.

Gemeente, monumentencommissie, met inhoudelijke ondersteuning van het Gelders Genootschap, willen graag samen met bewoners/eigenaren een zoektocht starten naar een gedragen toekomstbestendiger monumentenbeleid.

De eerste stap in deze zoektocht naar een toekomstbestendiger en gedragen beleid wordt gezet door de vragenlijst die eind 2013 naar de 364 eigenaren/bewoners van (potentiële) gemeentelijk monumenten is gestuurd. De uitwerking hiervan, treft u bijgaand aan.

De tweede stap bestaat uit een bijeenkomst op 15 januari a.s. waarin bewoners/eigenaren, gemeente, monumentencommissie met elkaar het gesprek aan gaan.

Respons

Van de 364 verstuurde vragenlijsten zijn er 120 (33%) ingevuld geretourneerd. Hiervan zijn er 15 'aan de keukentafel' tijdens een persoonlijk gesprek ingevuld, 8 per mail ontvangen, hebben een tiental telefonische contacten plaatsgevonden (informatie en toelichting, hulp 'op afstand' bij het invullen etc), in totaal ruim 30 contacten. De 'keukentafel gesprekken' bedroegen gemiddeld ruim 2 uur per gesprek excl. reis-, c.q. voorbereidingstijd; men had veel te vertellen....

Respondenten

99 reacties van bewoners/eigenaren van panden met een monumentale status (40%), 21 reacties van eigenaren/bewoners panden met een potentiële monumenten status (17%).

Bewoner en eigenaar	: 85
bewoner niet eigenaar	: 8
eigenaar	: 17
beheerder	: 3
niet ingevuld	: 7

Vragenlijsten per kern

Lochem	63
Laren	15
Harfsen	-
Gorssel	9
Epse	2
Eefde	15
Almen	6
Kring van Dorth	4
Barchem	3
Joppe	2
Onbekend niet ingevuld	1

Algemeen

Wat vindt u zelf bijzonder aan uw pand?

Niet ingevuld : 8

Niets bijzonders aan het pand : 7

De overige 105 reacties spreken van authenticiteit, ligging, oorspronkelijke staat, karakter, uitstraling, ligging, gebintenstructuur, heksenhuisje in de tuin tot bouwval met asbest en alle variaties daartussen.

Wat vindt u van de (potentiele) monumentale status van uw pand?

Prima/terecht : 43

→ is onderdeel van het historisch centrum, past in het beeld van de straat, zou ook rijksmonument moeten zijn

Prima/terecht, mits..... : 6

→ er voordelen aan verbonden zijn, gemeente en Gelders Genootschap zich anders gaan opstellen, wil wel rijksmonument zijn/worden maar geen gemeentelijke status

Neutraal : 12

Ongewenst/flauwekul/belemmerend : 42

Geen mening : 4

→ niet duidelijk wat de voordelen zijn, niet duidelijk wat de inhoud is, industriële monumenten zouden aparte status moeten hebben.

Niet ingevuld : 13

Was er al sprake van een (potentiele) monumentale status toen u het pand kocht/betrok. Indien neen, zou dit een belemmering zijn (geweest)?

Wel monumentale status : 52

geen monumentale status : 54

n.v.t. : 10

Wel een belemmering : 42

Geen belemmering : 38

→ geen eigenaar, geen keuze; melkveebedrijf overgenomen

Niet van toepassing : 15

→ al jaren in de familie

Niet ingevuld : 8

Was de (potentiele) monumentale status juist reden tot aankoop?

Ja : 8

→ *investeer alleen in cultureel erfgoed, hadden hiervoor een cottage uit 1666 in Engeland; restaureren en instandhouding is belangrijk, de historische waarde is hierdoor bewezen, bewijs van onze goede smaak*

Neen : 82

Niet van toepassing : 16

Niet ingevuld : 14

Heeft u wel eens een vergunning aangevraagd?

Ja : 54

positief resultaat : 39

negatief resultaat : 5

geen resultaat ingevuld : 11

Neen : 55

Niet beantwoord : 11

→ *verliep redelijk soepel, met aanpassingen en beperking materiaal gebruik, duur grapje!, gezien de grote hoeveelheid in te vullen formulieren een grote tijdsverspilling, gedeeltelijke vergoeding ontvangen, pot was helaas leeg, nog steeds in afwachting van uitslag*

Monumenten in de gemeente Lochem

Men is bijna unaniem als het gaat het belang van bijzondere en historische gebouwen in Lochem, 97 % van de respondenten beaamt dit, 3% heeft deze vraag niet beantwoord.

→ *behoud historie en erfgoed, goed voor toerisme, sfeerbepalend, verbetering leefomgeving, mits economisch haalbaar (ondernemer), ja, maar niet op industrieterreinen*

Ook zorg voor de instandhouding van de monumenten wordt door bijna iedereen als belangrijk beschouwd (97 tegen 3%)

→ *mits er voldoende financiële compensatie is, maar wie gaat het betalen? Behalve stenen ook de omgeving meenemen, geen gemeentelijke taak, bewoners kunnen dit heel goed zelf.*

Kunt u een paar historische gebouwen/monumenten in de gemeente Lochem opnoemen?

92 respondenten hebben verschillende gebouwen genoemd, voor een compleet overzicht zie de bijlage, 18 respondenten hebben deze vraag niet beantwoord en 10 hebben de vraag met Neen beantwoord.

Mist u bepaalde gebouwen op de lijst?

Het overgrote deel, 89 personen, geeft aan hier geen antwoord op te kunnen geven omdat men de lijst niet kent

Neen: 11

→ *want deze blijven waarschijnlijk ook wel bestaan zonder monumentenlijst*

5 respondenten geven aan gebouwen te missen, maar zijn ook niet allemaal bekend met de lijst van monumenten getuige de antwoorden.

→ *het oude postkantoor, Landgoed Verwolde, Graafschapsgebouw (?), Stay Okay Gorssel, Buitenhof, Jugendstilpanden, industriegebouwen uit de 19^e/20^e eeuw, alle oude gevels in de binnenstad*

Vraag niet beantwoord : 20

Bent u bekend met de monumentenwacht en hun rol?

50 personen geven aan van de monumentenwacht gehoord te hebben,

7 hiervan geven daarbij aan echter niet te weten wat de monumentenwacht doet.

57 personen geven aan de monumentenwacht niet te kennen,

6 personen hebben deze vraag niet beantwoord.

Bent u bekend met het Historisch Genootschap of de Elf Marken?

Op 2 respondenten na, heeft geen van de respondenten heeft het antwoord uitgesplitst naar HG of Elf Marken. Wel zijn de meeste vragenlijsten afkomstig uit het 'werkgebied' van het Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem.

Bekend met een van deze twee verenigingen : 84

Niet bekend : 32

Niet beantwoord : 4

→ *15 respondenten geeft aan lid te zijn*

Bent u bekend met de erfgoedprijs van de gemeente Lochem?

Niet bekend : 98

Bekend : 18

niet beantwoord : 4

Wat vindt u daarvan?

De meeste respondenten hebben deze vraag niet beantwoord.

Geplaatste opmerkingen:

→ *pas sinds kort hiervan op de hoogte door uitreiken van de prijs bij ons in de straat, slechte promotie; meer bekendheid geven via gemeente(pagina) en pers, leuke stimulans, 2 respondenten geven aan de erfgoedprijs belangrijk te vinden, waardering voor de eigenaar*

Bent u bekend met de Open Monumentendag?

Niet bekend	: 9
Bekend	: 108
Niet ingevuld	: 3

Wat vindt u daarvan?

Ook hier hebben niet alle respondenten deze vraag beantwoord.

→ *Uitstekend initiatief, ALLEEN openbare gebouwen, private panden alleen bezichtiging exterieur, erg belangrijk voor behoud en bewustwording, prima landelijk initiatief die lokale invulling MOET hebben, betrek de landschappelijke omgeving er bij! , beetje kneuterig, hoort er bij, ken het wel, maar heb zelf geen belangstelling, prima, leuk, geweldig, doen er niet aan mee als gemeentemonument, leuk voor een museum, stellen de Kerk ook altijd open.*

Monumentenbeleid gemeente Lochem

Bent u tevreden over het huidige monumentenbeleid?

Ja	: 21
Neen	: 60
Weet niet wat het inhoudt	: 24
Geen mening	: 11
Niet ingevuld	: 4

Het overgrote deel van de ontevredenheid met het huidige beleid komt voort uit het ontbreken van (financiële) ondersteuning , en de beperkingen die men ervaart bij het hebben van een monumentale status.

Positief:

→ *Gemeente; timmer meer aan de weg met het monumentenbeleid! De gemeente stelt zich actief op, jammer dat er geen geld meer is.*

Welk belang hecht u aan monumentenbeleid?

Belangrijk : 47

→ *zeer belangrijk ter voorkoming van opzettelijke verwaarlozing om aan sloopvergunning te komen*

Belangrijk, mits : 56

vaak meerdere antwoorden per respondent:

- <i>fin. tegemoetkoming of minder strikte eisen</i>	:49
- <i>inspraak bewoners/eigenaren</i>	:43
- <i>er een (gedeeltelijke) vergoeding komt</i>	:39
- <i>het een mix is tussen behoud en meegroeien met gebruik en tijd</i>	:35
- <i>eigenaren worden ondersteund</i>	:35
- <i>er ook een exitregeling komt</i>	:30
- <i>bewoners zeggenschap hebben over t eigen pand</i>	:28
- <i>breed gedragen; bewoners en politiek</i>	:23
- <i>er rekening wordt gehouden met duurzaamheid</i>	:23
- <i>je een keuze hebt</i>	:15

- uitgangspunt is de eigen deskundigheid/verantwoordelijkheid bewoners :13
- integrale blik en toetsing aan de werkelijkheid/praktisch uitvoerbaar :10
- aanpassing fiscaal beleid : 9
- integrale blik; verder kijken dan stenen alleen, alles wat beeldbepalend is, dus ook bomen en cult. historische context : 7
- het zich alleen op het exterieur van de panden richt : 2
- het de industrie met rust laat : 1
- het uitgangspunt is; behouden wat er is, dan pas toevoegen : 1
- beperkt tot technisch advies : 1
- uitgangspunt: eigen beheer bewoners=behoud voor de toekomst : 1

- gemeente ook daadwerkelijk achter het beleid staat : 1
- geen beperkingen t.o.v. de exploitatie : 1
- realistisch en met aandacht : 1

- Niet belangrijk : 4
- geen gemeentetaak, er zijn genoeg liefhebbers voor instandhouding
- Geen mening : 9
- niet beantwoord : 4

Het monumentenbeleid heeft ook een maatschappelijke functie. Waardevol voor de inwoners van Lochem, maar ook in toeristisch opzicht

- Eens : 107
- Oneens : 3
- Geen mening : 5
- Niet beantwoord : 5

Welke taken vindt u dat een gemeente moet hebben (houden) t.a.v. gemeentelijk monumentenbeleid

102 respondenten hebben deze vraag beantwoord. Meerdere antwoorden per respondent.

- Subsidient : 100
- Fondsenwerving : 90
- stimuleren, ondersteunen en advies : 84
- randvoorwaarden stellen : 65
- inventarisatie en behoud : 60
- samenwerking met bewoners : 58
- behoud voor de toekomst, maar met
aanpassing huidige tijd : 52
- verslaglegging : 43
- toetsing aan de realiteit : 30
- toezien op/toestaan duurzaam onderhoud/
aanpassingen : 27
- handhaving/controle : 20
- deskundigheid ambt. Apparaat : 1

- *welstandsnota voor beschermde gebieden* : 1
- *blijven bouwen in historische stijl* : 1
- (*nieuwbouw raakt gedateerd, zie oude gemeentehuis*)
- *geen enkele taak, moet worden onder* : 1
- gebracht in onafhankelijk orgaan. Mogelijk gefuseerd met historische verenigingen*

Opmerkingen die daarnaast zijn gemaakt:

→ waardeer de aanwezige kwaliteiten binnen de gemeenschap,
 maak gebruik/stimuleer gebruik van lokale bedrijven,
 pas de omgeving van het monument zelf ook aan, dus gebruik mooie (passende) straatklinkers en zet er geen lelijke panden tussen/naast,
 verkoop zelf geen historische panden gemeente!
 kwijtschelding WOZ voor eigenaren monumenten,
 aantrekkelijke asbest verwijdering regeling,
 beperk je niet alleen tot conserveren maar kijk ook naar functionele inpassing in de omgeving,
 aanmoedigen, niet belerend, niet op de stoel eigenaar gaan zitten
 ook kijken naar na oorlogse panden
 energie regeling,
 alle belangen behartigen, dus ook van ondernemers/industrie,
 zorg voor redelijke termijn van afhandeling vragen .

Bent u bekend met de monumentencommissie?

Ja : 49
 9 respondenten gaven hierbij aan de rol van de monumentencommissie niet te kennen.
 Neen : 63
 Niet ingevuld : 8

Welke taak/rol zou de monumentencommissie volgens u nog meer moeten hebben?

Geen andere : 14
Meerdere antwoorden per respondent:
 Die van adviseur naar eigenaar/bewoner : 46
 Die van externe deskundige : 31
 Een andere, namelijk : 19

- ambassadeur cultureel erfgoed
- adviseur gemeente
- signaalfunctie
- faciliteren externe deskundigen
- adviseur op afroep
- draagvlak creëren bij bewoners
- onafhankelijk extern deskundige
- afspiegeling van bewoners/eigenaren
- maatwerk afleveren
- integrale belangenbehartiging, ook LOV en IKL betrekken
- fondsenwerving

- ondersteuning bewoners
- minder zware taak, leden zonder eigen belang
- verder als zelfstandig orgaan, los van de gemeente
- ook advies bij nieuwbouw: passend bij de bestaande (historische) oudbouw
- zichtbare commissie; zowel qua taken als qua visie
- adviseur en controleur
- zorgdragen behoud cultureel erfgoed

Weet niet wat ze nu doen : 18

Niet beantwoord : 21

Vindt u dat u als bewoner/eigenaar ook een structurele rol moet hebben binnen het monumentenbeleid/in de monumentencommissie?

Ja : 54

- niet alleen bewoners/eigenaren, maar alle bewoners uit Lochem betrekken
- structureel contact gemeente – eigenaren is belangrijk
- probleem: groep eigenaren is heel divers
- inspraak beleid en ontwikkeling hiervan
- volwaardig participeren
- behartigen van economische belangen
- toezien op evenwicht tussen behoud en vernieuwing
- als ervaringsdeskundige
- adviesrol
- beleidsbepalend
- adviseur t.a.v. het eigen pand
- voorkomen onredelijke eisen t.a.v. renovatie
- waakhond functie

Neen : 53

- geen structurele rol, wel inspraak
- alleen degenen die echt gemotiveerd zijn
- jaarvergadering is voldoende
- wel adhoc horen

-Niet ingevuld : 13

Wilt u actief betrokken zijn bij het vormgeven van een toekomstbestendiger monumentenbeleid voor de gemeente Lochem?

Ja : 30

→*maar specifiek m.b.t. historische binnenstad Lochem, ook St. Berkeloord betrekken.*

Twijfel/niet nu : 14

Neen : 65

Niet ingevuld : 11

Mogelijk heeft u als eigenaar/bewoner behoefte aan (meer) informatie t.a.v. de mogelijkheden e.d. inzake monumentenbeleid

Ja : 65

- info rol alle betrokkenen
- info pakket voor nieuwe bewoners
- op regelmatige basis update via nieuwsbrief
- info over subsidie regelingen
- huidig beleid en toekomstige ontwikkelingen
- exitregeling
- wat is de juridische status van een beeldbepalend gemeentelijk monument
- inhaalslag info, weten nu niks
- alleen daar waar het betrekking heeft op het eigen pand
- regelgeving
- jaarlijks overzicht van de stand van zaken
- over mogelijke subsidie energiebesparende maatregelen (dubbel glas bijv)
- waar wil men naar toe? Vergoedingen beleid/oplossen financiën
- goed communicatie altijd belangrijk

Neen : 42

→mits goede info op gemeentesite/berkelbode

Niet ingevuld : 13

Bijlage

Historische panden zoals genoemd door respondenten op alfabetische volgorde:

Ampsen		4x	Postkantoor		5x
Berkeloord		4x	Raadhuis		25x
Berlage villa's		7x	Raadhuis Gorssel		2x
Beukenstein			Staringkoepel		4x
Bleekhuisje		2x	Station Harfsen		
Da Vinci		2x	Voorm synagoge		3x
De Baakhorst			Tolhuis		
De Cloese		5x	Tramhuisje Gorssel		
De Heest			Tuinstraat		
Eigen woning		3x	Velhorst		
Grote Markt		8x	Verwolde		16x
Gudula		25x	Walderstraat div panden		
Huize Borneo		5x	Walle		
Huize Celebes		4x	Westerwal		
Huize Dorth		2x	Zwiepseweg nrs. 27-29 en nr. 2		
Huize Java		5x			
Huize Ross		3x			
Interieur Kerk Laren					
Joppe als totaal					
Kerk Joppe		7x			
Kleine Markt		10x			
Landgoed Dorth					
Melkfabriek Laren					
Naeff villa's		4x			
Nieuwe weg		3x			
Oude bibliotheek Lochem		2x			
Oude raadhuis Laren					
Pillink villa's		3x			
Postel woningen		4x			

Het oude Raadhuis Lochem, de Gudula en Verwolde zijn het meeste genoemd. Daar waar geen cijfer achterstaat; eenmaal genoemd.

Overige opmerkingen:

→ *jammer dat de oude Oldenhof gesloopt is (3x), verwijzen naar de monumentengids van gemeente Lochem, ook al is deze niet volledig, er is te veel om op te noemen, 'mooi' is niet belangrijk, de historie wel, iets wat belangrijk is, hoeft niet perse op de monumentenlijst te staan, een pand hoeft niet 'mooi' te zijn om op de lijst te staan, ken alleen de Gorsselse lijst.*

Bijlage 2 – Visie werkgroep + verdere uitwerking contouren

Samenvatting herijking monumentenbeleid gemeente Lochem

Inleiding

In deze notitie schets de werkgroep Monumentenbeleid Lochem de hoofdlijnen van een nieuw monumentenbeleid voor de gemeentelijke monumenten.

De werkgroep bestaat uit een kleine twintig inwoners uit Lochem, die een groep van bijna 400 eigenaren/bewoners van (potentiële) gemeentelijke monumenten vertegenwoordigen.

De werkgroep is op zoek naar een breed gedragen monumentenbeleid onder de eigenaren/bewoners van monumenten. Dit is nodig omdat een recentelijk enquête onder die eigenaren het volgende naar voren bracht:

- Het behoud van de rijke cultuurhistorie van Lochem is evident, ook voor de eigenaren/bewoners,
- De manier waarop dit in beleid is vevat, sluit niet aan op de praktijk. De eigenaren ervaren nu vooral plichten, hinder en restricties en worden soms gevangen in ondoorgroondelijke procedures.
- De eigenaren/bewoners zijn trots op hun bijzondere eigendom, maar ervaren geen respect van de gemeente bij het in stand houden van het monument.

Het belang van monumenten

Het ruimtelijk erfgoed in het algemeen en de monumenten in het bijzonder zijn van belang voor Lochem. Daarbij springen twee waarden naar voren:

- **Economische waarde.**
Monumenten zijn van belang voor de Lochemse economie. Jaarlijks komen er honderdduizenden mensen naar Lochem om van de prachtige kernen en het prachtige landschap te genieten. De monumenten leveren een belangrijke aandeel in al deze aantrekkelijkheid van de gemeente. Voor de lokale economie is de besteding in horeca, in winkels en om te overnachten van groot belang. Ook de gemeente profiteert mee door het jaarlijks innen van € 400.000 toeristenbelasting. Het koesteren en investeren in monumenten levert geld op en is daarom van groot algemeen belang.
- **Waarde van identiteit, eigenheid, thuis**
De identiteit van het landschap, een dorp of stad, zit in dat wat die plek 'eigen' maakt en de bewoners het gevoel geeft er *thuis te horen*. Lochemers zijn trots op de stad, de kernen, de landgoederen en het agrarisch landschap met de boerderijen. Monumenten verlenen een belangrijke bijdrage aan deze trots omdat het symbolen en iconen zijn die de identiteit aan de plek verlenen.

De eigenaren/bewoners van de (potentiële) monumenten onderschrijven dat bovenstaande waarden belangrijk zijn voor Lochem, en dat de gemeente met een monumentenbeleid deze waarden zou moeten borgen. Tegelijkertijd realiseert de werkgroep zich dat het monumentenbeleid deel uit maakt van een breder erfgoedbeleid. Zo'n erfgoedbeleid gaat verder dan het monumentenbeleid en omvat het immaterieel erfgoed, zoals gewoonten en gebruiken, overlevering en streektaal; het

historisch landschap; stedenbouw en archeologie. Dit overstijgt echter de reikwijdte en competenties van de werkgroep van eigenaren/bewoners.

Contouren van het monumentenbeleid

Het toekomstige monumentenbeleid zou langs de volgende lijnen vorm moeten gaan krijgen:

Geen Plichten zonder Rechten

Voor de (potentiële) eigenaren weegt het principe van *geen plichten zonder rechten* zwaar. Uit de enquête onder hen komt een beeld naar voren dat de gemeente allerlei eisen en beperkingen oplegt. Dat wringt, en is vaak zeer irritant, voor de eigenaren. Vaak is de achtergrond van de eisen en beperkingen niet duidelijk, zijn procedures ingewikkeld, is de communicatie gebrekkig, stijgen de kosten en voelt het als ongewenste overheidsbemoeyenis.

Toch zijn de eigenaren/bewoners van monumenten van mening dat de gemeente Lochem vanwege de waarde voor de economie en de identiteit een monumentenbeleid dient te voeren. Dat beleid is dan niet alleen gestoeld op plichten, maar evengoed op rechten voor de eigenaren/bewoners.

Die rechten gaan allereerst over het respecteren van de belangen van de eigenaren/bewoners door de gemeente door zorg te dragen voor een dialoog aangaande het betreffende monument (zie verderop).

Het onderhoud en restauratie dat noodzakelijk is om monumenten in stand te houden gaat gepaard met de nodige inspanningen van eigenaren. Vaak gaat het om bijzondere materialen, extra aandacht voor details, vakkennis van leveranciers. Ook is het lang niet altijd direct duidelijk wat nu wel en niet kan, wat nu wel of niet mag en welke eisen van overheidswege worden gesteld. Meestal zijn er extra kosten aan verbonden. Natuurlijk heeft ook de eigenaar belang bij een goed beheer van zijn monument, het is immers zijn eigendom. Tegelijkertijd is er ook sprake van een algemeen belang dat zich vrij direct laat vertalen in een economisch belang. In een evenwichtig beleid zou ook daar recht aan moeten worden gedaan. Het zoeken is dus naar een benadering waar de eigenaar van een monument ook daadwerkelijk ervaart dat hij niet alleen staat en dat er tegenover plichten ook rechten staan. Dat moet verder worden uitgewerkt, maar gedacht kan worden aan het verstrekken van een laagrentende lening voor onderhoud of het verstrekken van subsidie op de extra kosten van het onderhoud, of het optuigen van slimme vormen van aanbesteding van werk. Bij dat laatste kan gedacht worden aan de vorm dat een lokale aannemer(s) gespecialiseerd werk aan de monumenten gaan uitvoeren, en dat de prijs laag blijft omdat veel eigenaren van monumenten van dit specialistische werk gebruik maken.

Een nieuw monumentenbeleid vraagt dus van de raad een budget op de gemeentebegroting. Met dit budget kan vervolgens, net als veel andere Gelderse gemeenten doen, voor cofinanciering worden gepleit en binnen gehaald bij de provincie en andere overheden.

Koesteren en ontwikkelen

Het bewaren van het oude kan alleen als er ook een toekomst voor is. Een monument kan alleen bestaan indien het met de tijd meegaat. Monumentenbeleid betekent naast koesteren, inzetten op ontwikkelen en hergebruik. Er moet sprake zijn van passend gebruik om een monument in stand te kunnen houden. De toekomst is belangrijk voor een monument. Dit geldt voor woningen en zeker ook voor bedrijfsgebouwen en boerderijen. Dit betekent dat de gemeente Lochem een beleid gaat voeren waarbij het haar monumenten koestert juist door ze de mogelijkheid te bieden zich met de tijd mee te ontwikkelen.

Dialogoog

Het beleid van koesteren en ontwikkelen lijkt in tegenspraak met elkaar. In de praktijk blijkt echter dat deze twee heel goed samen gaan indien er een dialoog mogelijk is tussen eigenaar/bewoners en de professionals op het gebied van monumenten. Juist in die dialoog kunnen partijen met elkaar meedenken wat de beste oplossing is voor de toekomst van het monument.

Dit betekent dat partijen elkaar vroeg in het traject van planvorming moeten kunnen vinden. Van de eigenaren/bewoners vergt dat een houding om vroeg in het proces de wensen en belangen op tafel te leggen. Van de gemeente, als hoeder van het algemeen belang, vergt dit inzet van personele capaciteit.

Alleen op deze manier is het mogelijk om het monumentenbeleid te verlossen van het imago van ondoorgrondelijk, bemoeizuchtig en als hindermacht.

Ook bij het aanwijzen van nieuwe monumenten is het van belang dat er middels een dialoog overeenstemming is tussen eigenaar/bewoner en de gemeente. Dit is uitgangspunt in het beleid. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen van groot algemeen belang gaat de gemeente over tot het eenzijdig aanwijzen.

Integraliteit en ketenbenadering

Monumenten maken onderdeel uit van het ruimtelijk beleid van de gemeente Lochem. Het is geen aparte sector of afdeling maar maakt integraal onderdeel uit van bestemmingplannen en alle planvorming. Daartoe is er een herijking van het monumentenbeleid nodig. Idealiter maakt dat monumentenbeleid deel uit van een breder erfgoedbeleid. Een dergelijk beleid kan dienen als inspiratiebron en toetssteen in de dialogen tussen betrokkene en belanghebbende alsook voor de integrale en ketenbenadering die de werkgroep voorstaat. Hiermee wordt bereikt dat in alle planfasen de monumenten een volwassen plek hebben in de afwegingen en besluitvorming. Hiermee worden monumenten niet de mosterd na de maaltijd.

Van sectoraal naar integraal vraagt creativiteit, van de mensen die zich er mee bezig houden als bij de inzet van middelen. Het gaat gepaard met een omslag in het denken en het handelen bij bestuur, het ambtelijk apparaat, het werkveld en de belangengroepen. Monumenten worden een vanzelfsprekend onderdeel van het handelen.

Een bijkomend voordeel hierbij is dat de personele inzet meer efficiënt georganiseerd kan worden omdat alle ruimtelijke disciplines oog hebben voor monumenten.

Consequenties

De eigenaren/bewoners van (potentiële) monumenten staan een herijking van het huidige monumentenbeleid voor. Een beleid wat gericht is op draagvlak onder die eigenaren/bewoners doordat er middels een dialoog gewerkt wordt aan de toekomst van de monumenten. Verder is het beleid een uitwerking van de economische waarde die de monumenten hebben voor Lochem waardoor de eigenaren/bewoners gebruik kunnen maken van een financiële regeling bij het onderhoud.

Werkgroep Herijking Monumentenbeleid- verdere uitwerking contouren voor een nieuw breed gedragen en toekomstbestendig monumentenbeleid voor de gemeente Lochem

De werkgroep heeft zich in vier subgroepen gesplitst conform de eerder geformuleerde 4 pijlers voor een nieuw monumentenbeleid;

1. Geen rechten zonder plichten
2. Koesteren en ontwikkelen
3. Dialoog
4. Integraliteit en ketenbenadering.

Zoals te verwachten viel, is er veel overlap tussen de vier pijlers, u treft daarom ook geen 4 afzonderlijke stukken maar een samengevoegd stuk aan.

Gemeenschappelijke overtuiging:

- Zowel de gemeente Lochem als de burgers zijn overtuigd van het (algemeen) belang van monumentenzorg, het behoud van cultureel erfgoed.
- Daarnaast: vertrouwen in de eigenaar dat hij/zij als een goed huisvader voor het monument zorgt, de eigenaar staat centraal.

Zonder deze gemeenschappelijke overtuiging ontbreekt de basis voor elk (nieuw) beleid.

Noodzakelijk: de Dialoog op basis van gelijkwaardigheid

De basis van het nieuw te vormen monumentenbeleid is de Dialoog; "samenspraak tussen twee partijen/in gesprek met elkaar, waarin een vrije gedachtewisseling plaatsvindt, wat tot nieuwe inzichten leidt bij de betrokkenen. "

Monumenteneigenaren en gemeente als gelijkwaardige partners.

Partners die hetzelfde nastreven; behoud van het cultureel erfgoed voor de toekomst

Een goede balans tussen de rechten en plichten, het koesteren van het belang van cultureel erfgoed voor economie, toerisme, het vervolgens actief uitdragen van dit belang, het waarderen en ondersteunen van de eigenaren en ontwikkelingen mogelijk maken die zich richten op duurzaam gebruik, zijn een logisch gevolg van een gelijkwaardige relatie tussen eigenaar en gemeente en zijn zaken die in grote lijnen samen worden ontwikkeld, en waarbij maatwerk mogelijk blijft.

Huidige Situatie:

In de huidige situatie is er sprake van een scheve balans; tegenover een strakke regelgeving o.a. ten aanzien renovatie en verbouwing van monumenten staat nauwelijks een bijdrage, zowel financieel als anderszins, vanuit de gemeente. Bovendien is de achtergrond van eisen en beperkingen die de gemeente stelt, vaak niet duidelijk, zijn procedures ingewikkeld en verloopt de communicatie gebrekkig of ontbreekt totaal.

Het huidige beleid wordt ervaren als eenrichtingsverkeer. Daarnaast fungeert het monumentenbeleid als sluitpost van andere beleidsterreinen zoals ruimtelijke ordening.

Gewenste Situatie:

1. Een goede balans tussen rechten en plichten
De belangen van de eigenaar worden gerespecteerd. Er is oog voor het feit dat onderhoud

van een monument veel inspanning en moeite en hogere kosten vergt. Tegelijkertijd is er sprake van een algemeen belang; het belang van behoud van het cultureel erfgoed voor de gemeente en haar inwoners. Dit betekent dat eigenaren/bewoners en gemeente met elkaar te allen tijde de dialoog aangaan om tot de meest optimale situatie te komen.

2. Koesteren en Ontwikkelen

Het nieuwe monumentenbeleid gaat met de tijd mee, houdt rekening met woongenot gerelateerde eisen en de functionaliteit van het pand

3. De dialoog

Eigenaren en gemeente trekken van meet af aan gezamenlijk op als gelijkwaardige partners en streven naar het vinden van een gezamenlijke oplossing die recht doet aan alle belangen.

4. Integraliteit en ketenbenadering

Monumentenbeleid is niet langer het sluitstuk van alle ruimtelijke processen, maar een vast en waardevol onderdeel van planvorming en ruimtelijke processen binnen de gemeente.

N.B. er wordt uitgegaan van een groeimodel.

In de praktijk:

Gemeente en eigenaren hebben het zelfde doel; behoud van het cultureel erfgoed en instandhouding van het monument passend bij de omstandigheden, mogelijkheden en wensen van de eigenaar/ bewoner waarbij rekening wordt gehouden met het algemeen belang.

Dit betekent dat in het beleid wordt vastgelegd dat:

- eigenaar wordt betrokken bij 'aanwijzing' tot monument. Is op de hoogte van inhoudelijke afweging. De onderbouwing (de redengevende beschrijving) van de aanwijzing tot monument is begrijpelijk en inzichtelijk, de eigenaar houdt rekening met de waardevolle onderdelen van het eigendom
- duidelijke communicatie en voorlichting wordt gegarandeerd. Er is expertise beschikbaar, al dan niet kosteloos
- eigenaren weten waar ze terecht kunnen met vragen en advies.
- eigenaar inzicht heeft in de procedures en weet welke afwegingen worden gemaakt door de gemeente
- er is ondersteuning en advies bij aanvragen subsidies
- **Consequentie** : ambtelijke inzet stapsgewijs uitbreiden conform de algemeen geldende norm → i.c. ± 2.0 fte
- **Voorstel**: informatieloket/Inloop spreekuur/moment per maand/kwartaal. Informatiegesprek/pakket bij 'aanwijzing' .

- bij verbouwing/renovatie wordt uitgegaan van: functionaliteit en gebruikerseisen
- een verbouwing/renovatie richt zich op (behoud voor) de toekomst, duurzame aanpassingen zijn mogelijk, de uiteindelijke beoordeling van verbouwing/ renovatieplannen wordt gekenmerkt door maatwerk en flexibiliteit en houden rekening met de hedendaagse ontwikkelingen.

- de binnen zijde van een monumentaal pand wordt bepaald door de gebruikseisen en valt buiten het beleid tenzij eigenaar en gemeente anders overeenkomen.

→**Consequentie:** in het algemeen; ontwikkelen van plannen en initiatieven worden niet belemmerd, in het bijzonder: uitgangspunt is dat de bedrijfsvoering niet wordt belemmerd. Eigenaren worden gestimuleerd om hun pand zo duurzaam mogelijk te onderhouden.

→**Voorstel :** Voor de binnenzijde zijn gebruikerseisen bepalend.

Ten behoeve van een duurzaam gebruik in relatie tot comfort, energiebesparing, isolatie e.d. wordt er meer mogelijk. Uitgangspunt: Het karakter /uitstraling van een pand mag niet worden aangetast. Duurzaamheid kan niet zondermeer opgeofferd worden aan het streven om authentieke elementen te behouden, als er werkbare alternatieven voorhanden zijn die eenzelfde uitstraling hebben.

Archeologisch onderzoek is noodzakelijk, maar mag niets tegenhouden. Streven moet zijn om een vindplaats of vondst te integreren in het gebouw/object.

- de omgeving waarin het (potentiële) monument staat is onderdeel van de culturele waarde, wordt derhalve altijd meegenomen in de beoordeling en vastgelegd in de redengevende beschrijving.

→**Consequentie:** Monumentenbeleid is niet langer een aparte sector of afdeling maar maakt integraal onderdeel uit van bestemmingplannen en alle planvorming.

→**Voorstel:** Van monumentenbeleid tot erfgoedbeleid. Huidige erfgoedverordening gaat volledig op de schop.

- er wordt gestreefd naar lastenverlichting

- gemeente pakt pro actieve rol als mediair c.q. medefinancier bij fondsenwerving

→**Consequentie:** Gemeente streeft op langere termijn naar budgetverruiming

→**Voorstel:** Afschaffing WOZ voor gemeentelijke monumenten

Onderzoeken of uitbreiding van het budget kan worden gevonden in het overhevelen van (een deel van) opbrengsten toeristenbelasting.

Bijlage 3 - Spelers en wet- en regelgeving in het monumentenveld

Spelers en wet- en regelgeving in het monumentenveld

Er zijn vele spelers actief op het gebied van erfgoed. Onderstaand overzicht is zeker niet compleet, maar geeft wel een overzicht van de belangrijkste spelers.

De monumenteneigenaar

Hoewel het algemeen belang voor de zorg van het erfgoed boven het individuele belang van de monumenteneigenaar gaat is de eigenaar van een monument wel de belangrijkste speler. Omdat de eigenaar verantwoordelijk is voor het reguliere onderhoud, is het belangrijk dat deze in staat is dit te realiseren. Wanneer het algemeen belang in het geding is, heeft de overheid een maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het erfgoed. Vanuit die rol als maatschappelijk eigenaar is het belangrijk de juridische eigenaar bij te staan met kennis, eenvoudige regels, snelle procedures en waar mogelijk financiële ondersteuning.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voert wetten en regelingen uit die een goede omgang met het erfgoed regelen. De RCE wijst gebouwen, stads- en dorpsgezichten of andere onroerende zaken aan als beschermd rijksmonument. Daarnaast heeft de rijksdienst een adviserende taak bij de verlening van vergunningen voor het wijzigen of slopen van beschermde rijksmonumenten. De RCE ondersteunt rijksmonumenteneigenaren middels een subsidieregeling en fiscale voordelen. Voor meer informatie zie www.cultureelerfgoed.nl

Provincie Gelderland

De provincie heeft een adviserende taak op het terrein van verlening van vergunningen voor wijziging of sloop van beschermde rijksmonumenten buiten de bebouwde kom. Daarnaast is de provincie verantwoordelijk voor het beheer van archeologische vondsten. De provincie ondersteunt het erfgoed met subsidies.

De gemeente

De rijkstaken op het gebied van monumentenzorg zijn sinds de jaren '80 steeds verder gedecentraliseerd en in handen gegeven van de gemeenten. Dit omdat de gemeente dicht bij de monumenteneigenaren staat (grotere betrokkenheid & snellere en efficiëntere processen) en zicht heeft op de specifieke kwaliteiten en accenten van de eigen gemeente. De gemeente kan gebouwen, stads- en dorpsgezichten of andere onroerende zaken aanwijzen als beschermd gemeentelijk monument. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor de vergunningverlening voor het wijzigen of slopen van een beschermd monument. De gemeente is eveneens verantwoordelijk voor de uitvoering van de bescherming van archeologie.

De monumentencommissie

De gemeente is wettelijk verplicht een onafhankelijke deskundige adviescommissie aan te stellen op het gebied van erfgoed. De commissie beoordeelt plannen voor monumenten, waarbij de gevolgen voor de monumentale waarden goed worden afgewogen in relatie tot de gebruikswensen. In de gemeente Lochem bestaat de commissie uit minimaal vijf en ten hoogste zeven leden. Volgens de verordening moet commissie als volgt zijn samengesteld:

- voorzitter, één lid van de monumentencommissie;
- een architectuur-/restauratiedeskundige;
- één lid namens een historische vereniging;
- een bouwhistorisch adviseur;
- één of meer leden op uitnodiging van het college van Burgemeester en Wethouders.

In de huidige situatie leveren de historische vereniging De Elf Marken en het Historisch Genootschap beide één lid en is de commissie uitgebreid met een adviseur op het gebied van landschap / tuinarchitectuur.

Historische verenigingen

Anno 2016 zijn er in de gemeente Lochem twee historische verenigingen actief. Het Historisch Genootschap Lochem-Laren-Barchem behartigt de geschiedenis van de voormalige gemeente Lochem en de oudheidkundige vereniging De Elf Marken doet hetzelfde voor het grondgebied van de vroegere gemeente Gorssel. Bij diverse activiteiten werken de verenigingen samen.

Tot de activiteiten behoren o.a. :

- Het uitgeven van het blad Land van Lochem (3x per jaar) door het Historisch Genootschap, en "Ons Markeboek" wordt 4x per jaar door de Elf Marken uitgegeven.
- Het beheren van bibliotheek en archief
- Het organiseren Open Monumentendag
- Het adviseren van de gemeente en geïnteresseerden over monumenten, en andere zaken van historische betekenis.

Zie ook www.hglochem.nl en www.deelfmarken.nl

Gelders Genootschap

Het Gelders Genootschap is een onafhankelijke adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorie. De missie van het Gelders Genootschap is de bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land. Het Gelders Genootschap adviseert gemeenten en particulieren. Voor meer informatie zie www.geldersgenootschap.nl

Stichting Monumentenwacht Gelderland

De stichting Monumentenwacht is vooral bekend door de bouwkundige inspecties die zijn uitvoeren. De grote kracht van de Monumentenwacht is dat ze onafhankelijk is van marktpartijen en de overheid. Zij beoordeelt de technische staat van het pand en geeft de noodzaak aan op welke onderdelen onderhoud aan te bevelen is. De eigenaar is initiatiefnemer bij het inschakelen van de Monumentenwacht. Deze stichting wordt financieel ondersteund door de provincie; gegevens vanuit de monumentenwacht worden tevens gebruikt voor opstellen provinciaal beleid ter ondersteuning van het erfgoed. Voor meer informatie zie www.monumentenwacht-gld.nl

Nationaal Restauratie Fonds

Het Nationaal Restauratie Fonds (NRF) ondersteunt eigenaren die een monument willen onderhouden, restaureren, herbestemmen, verduurzamen of aankopen. Het NRF is opgezet als revolterend fonds, door leningen met een lage rente (lager dan de bankrente) uit te verstrekken wordt het fonds weer aangevuld. Voor meer informatie zie www.restauratiefonds.nl

Bijlage 4 - Wet- en regelgeving

Wet- en regelgeving

Er bestaat veel beleid, wet- en regelgeving met betrekking tot erfgoed. Hieronder volgt een korte opsomming van beleid, wet- en regelgeving relevant voor de gemeente Lochem.

Rijksbeleid

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) voert wetten en regelingen uit die een goede omgang met het erfgoed regelen.

- *Monumentenwet 1988*

In de *Monumentenwet 1988* is de aanwijzing en bescherming geregeld van gebouwde rijksmonumenten, inclusief 'groene' monumenten, archeologische rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten. De subsidieregelingen voor rijksmonumenten zijn gebaseerd op de *Monumentenwet 1988*.

- *Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg*

In 2009 is door het ministerie een beleidsbrief *Modernisering Monumentenzorg (MoMo)* opgesteld. De drie pijlers van de MoMo zijn:

- cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ontwikkeling
- minder en krachtiger regelgeving
- bevordering van herbestemming

Vanaf januari 2012 is het meewegen van cultuurhistorische belangen vooraf bij het maken van bestemmingsplannen verplicht.

- *Beleidsvisie Erfgoed en Ruimte*

In de beleidsvisie "Kiezen voor Karakter, Visie Erfgoed en ruimte" van juni 2011 schetst het rijk haar visie op het borgen van onroerend cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening

In de eerste plaats maakt het rijk duidelijk welke belangen hij in de gebiedsgerichte erfgoedzorg zelf behartigt, welke prioriteiten hij stelt en hoe hij wil samenwerken met publieke en private partijen. In de tweede plaats legt het rijk met deze visie een basis voor een gedeeld referentiekader voor gebiedsgericht erfgoedbeheer. Het Rijk kiest voor de komende jaren vijf prioriteiten in zijn gebiedsgerichte erfgoedbeleid:

- werelderfgoed: samenhang borgen, uitstraling vergroten;
- eigenheid en veiligheid: zee, kust en rivieren;
- herbestemming als (stedelijke) gebiedsopgave: focus op groei en krimp;
- levend landschap: synergie tussen erfgoed, economie, ecologie;
- wederopbouw: tonen van een tijdperk.

- *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht*

Het vergunningstelsel voor gebouwde monumenten is vastgelegd in de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)*. De bepaling omtrent de vergunningsvrijactiviteiten zijn vastgelegd in het *Besluit omgevingsrecht (Bor)*.

- *Wet op de archeologische monumentenzorg*

De *Wet op de archeologische monumentenzorg* is de wet die gemeenten verplicht te zorgen voor archeologische waarden in de bodem.

In de nabije toekomst zal de erfgoedzorg een nieuwe wettelijke basis krijgen in een combinatie van een nieuwe *Omgevingswet* medio 2016 en een nieuwe *Erfgoedwet* in 2018.

Provinciaal beleid

Een aantal taken van de provincie volgt uit wettelijke verplichtingen neergelegd in de Monumentenwet 1988. De provincie heeft een adviserende taak op het terrein van verlening van vergunningen voor wijziging of sloop van beschermde rijksmonumenten buiten de bebouwde kom. Daarnaast is de provincie verantwoordelijk voor het beheer van archeologische vondsten.

- *Programma Gelderland Cultuurprovincie! 2013-2016*

Met het programma Gelderland Cultuurprovincie! 2013-2016 draagt de provincie bij aan een hoogwaardig cultuur- en erfgoedklimaat dat door zijn kwaliteit kleur en karakter geeft aan de Gelderse steden en aan de buitengebieden van Veluwe, Achterhoek en Rivierengebied. Daarbij besteedt de provincie extra aandacht aan innovatie en talentontwikkeling in de culturele sector en duurzaamheid en ontwikkeling van vakmanschap in de erfgoed sector.

De provincie Gelderland wil in 2016 nieuw beleid voor Cultuur en Erfgoed 2017-2020 vaststellen. Als voorlopige accenten noemen Gedeputeerde Staten een dynamisch netwerk, participatie, educatie en goed gebruik van erfgoed.

Gemeentelijk beleid

Het huidige gemeentelijke erfgoed beleid is vastgelegd in een aantal verordening in beleidsstukken. Voor een deel volgt het gemeentelijke beleid uit het rijks en provinciaal wet- en regelgeving en beleid.

- *Erfgoedverordening 2010 gemeente Lochem*

Deze verordening is gebaseerd op de VNG-modelverordening en voorziet onder andere in de regels ten aanzien van het aanwijzen van gemeentelijke monumenten en de instandhoudingsbepalingen van gemeentelijke monumenten.

- *Subsidieverordening cultuurhistorie Lochem 2007*

Deze verordening voorziet in een regeling voor de subsidiëring van erfgoedprojecten.

- *Gemeentelijke monumentenlijst*

De gemeente Lochem heeft een gemeentelijk monumentenlijst. Op deze lijst staan gebouwen waarvan het van algemeen belang is om ze te behouden vanwege schoonheid, de betekenis voor de gemeente of vanwege de cultuurhistorische waarde. De gemeentelijke monumentenlijst bestaat op dit moment uit, 263 items, verdeeld over zo'n 241 bouwkundige eenheden (individuele objecten, dubbele villa's, geschakelde woningen, woningbouwcomplexen).

- *Potentiële gemeentelijke monumentenlijst*

Om een evenwichtige en actuele monumentenlijst te houden is het gestart met het project "herijking gemeentelijke monumentenlijst". In het kader van dit project is een lijst opgesteld van potentiële gemeentelijke monumenten. In de periode 2012-2014 zijn deze objecten bezocht en beschreven. In afwachting van het nieuwe erfgoedbeleid is het project stilgelegd. In het kader van het nieuwe erfgoedbeleid zal worden beslist of (een deel van) de objecten ook daadwerkelijk wordt aangewezen als gemeentelijk monument.

- *Archeologiebeleid gemeente Lochem 2013 (Paraplubestemmingsplan Archeologie)*

Het gemeentelijk archeologiebeleid met de daarbij behorende waarden- en verwachtingenkaart geeft inzicht in de bekende en te verwachte archeologische waarden in de gemeente. Het beleid geeft eveneens een richtlijn voor archeologisch vooronderzoek. Het archeologiebeleid is verankerd in het Paraplubestemmingsplan Archeologie. Hierin zijn de regels vastgelegd ter bescherming van de aanwezige of te verwachte archeologische waarden.

- *Verordening op de Monumentencommissie 2005*
In deze verordening is de samenstelling en werkwijze van de monumentencommissie vastgelegd.

- *Welstandsnota*

De gemeente Lochem heeft als proef delen van het grondgebied aangewezen als welstandsvrij gebied. Uitzonderd van de proef zijn de gebieden welke in de welstandsnota zijn aangeduid als:

- Historische dorpsgebieden;
- Historische bebouwingslinten;
- Historische stedelijke bebouwing;
- Gemengde bebouwing rond centrum Lochem;
- Beschermd stadsgezicht Berkeloord;
- Historische landgoederen en buitenplaatsen;
- Rijks- en gemeentelijke monumenten gelegen buiten hierboven genoemde gebieden.

De stadsbouwmeester bijgestaan door een burgerlid zijn verantwoordelijk voor de welstandadvisering. Bij advisering over monumenten adviseren monumentencommissie en stadsbouwmeester zoveel als mogelijk gezamenlijk en eenduidig.

Bijlage 5 - Aanwijspcedure gemeentelijke monumenten

Aanwijspprocedure gemeentelijke monumenten

De gemeente Lochem is een gemeente met een grote rijkdom aan monumentale gebouwen. De gemeentelijke monumentenlijst bestaat op dit moment uit, 263 items, verdeeld over zo'n 241 bouwkundige eenheden. Daarnaast is een lijst opgesteld van circa 120 potentiële monumenten. In het algemeen geldt dat monumenten beschermd zijn met het doel ze voor toekomstige generaties te behouden. Dit betekent echter niet dat er niets meer zou mogen veranderen, maar dat bij verbouwingen en aanpassingen verwacht wordt dat er rekening wordt gehouden met de monumentale kwaliteiten. Op de gemeentelijke monumentenlijst staan objecten die vooral van lokaal belang zijn of die nog niet door het rijk zijn geïnventariseerd, maar wel waardevol zijn. Zowel de gemeente, eigenaren of andere partijen uit de stad (belangenverenigingen e.d.) kunnen het initiatief nemen tot aanwijzing.

Advies werkgroep

De werkgroep benadrukt in haar advies dat de eigenaar dient te worden betrokken bij de aanwijzing van een monument. Zorgvuldige communicatie en voorlichting waarbij de eigenaar op de hoogte is van de inhoudelijke afweging is essentieel. Het uitgangspunt is het streven naar overeenstemming tussen de eigenaar en de gemeente. De werkgroep adviseert de gemeente slechts in uitzonderlijke gevallen bij groot algemeen belang over te gaan tot het eenzijdig aanwijzen van een gemeentelijk monument.

Motie VVD

Op 6 juli 2015 heeft de gemeenteraad van Lochem beslist om het college op te dragen:

“Bij het opstellen van nieuw beleid voor monumenten rekening te houden met de nadrukkelijke wens van monumenteigenaren om op vrijwillige basis niet alleen toe te treden maar ook uit te treden.”

De werkgroep heeft met het opstellen van het nieuwe erfgoedbeleid rekening gehouden met de opdracht van de gemeenteraad.

Jurisprudentie

Volgens vaste jurisprudentie weegt het algemeen belang bij aanwijzing als monument in beginsel zwaarder dan de belangen van de eigenaar. De VNG Model erfgoedverordening kent het instemmingsvereiste dan ook niet.

Zo heeft de Rechtbank van Den Haag op 1 december 2014 geoordeeld dat een regel die bepaalt dat van aanwijzing wordt afgezien als de eigenaar zich daartegen verzet, in strijd is met de systematiek en de achterliggende gedachte van de monumentenbescherming. Ook de minister van OCW stelt zich op dit standpunt: “Aanwijzingen van belangrijke cultuurgooederen vinden zorgvuldig plaats en zijn een afweging tussen het algemeen en het individueel belang. Deze afweging moet kunnen leiden tot een aanwijzing zonder toestemming.” Een amendement van Tweede Kamerlid Van Veen (VVD), in het kader van de behandeling van de nieuwe Erfgoedwet en strekkende tot het opnemen van het instemmingsvereiste in deze wet, is door de minister ontraden en door de Tweede Kamer vervolgens verworpen.

Herijking gemeentelijke monumentenlijst

Na de samenvoeging van Lochem en Gorssel in 2004 werd al gauw duidelijk dat een herijking, een update, van de lijst wenselijk was. Er was een scheve verhouding in het aantal monumenten tussen de gemeente Lochem en Gorssel. Ook bleek dat monumenten door werken “onder de radar” (feitelijk zonder vergunning) ook wel verschaald waren op de monumentale waarden, de reden waarom het pand ooit was aangewezen. Voortvarend werd de eerste inventarisatie opgepakt, van een long list tot een schort list van circa 120 objecten.

De criteria voor de meetlat werd door een extern bureau vastgelegd en de eerste resultaten werden voorgelegd aan de toenmalige monumentencommissie. Tijdens uitvoering van het veldwerk stuitte de inventarisator op grote weerstand van de eigenaren. Aangetekend moet nog worden dat in Gorssel vooral panden op de lijst zijn geplaatst door het vooruitzicht op subsidie. Dat het monumentenbudget niet meer ingezet werd voor het onderhoud van monumenten heeft vanzelfsprekend tot wrevel geleid. Dit leidde op initiatief van wethouder Thijs de la Court na een goed bezochte informatieavond tot instelling van een werkgroep van gedreven monumenteneigenaren. Het project herijking gemeentelijke monumentenlijst is in afwachting van een nieuw monumentenbeleid.

Bij het aanwijzen of verwijderen van objecten als gemeentelijk monument is de dialoog met de eigenaar van groot belang. De dialoog zal als verplicht onderdeel worden opgenomen in de erfgoedverordening. Voordat er een besluit wordt genomen over het hervatten van het project "Herijking gemeentelijke monumentenlijst" zal er eerst een breed gedragen monumentenbeleid moeten staan. Hiervoor wordt een periode van twee jaar aangehouden.

Beeldbepalende panden

Niet alleen de monumenten zijn de moeite waard te beschermen en te behouden. Binnen de gemeente Lochem staan veel beeldbepalende en karakteristieke panden / objecten die niet op de monumentenlijst staan. Ook deze panden zijn bijzonder, bijvoorbeeld door de ligging in de buurt van andere monumenten, belevingswaarde en/of cultuurhistorische waarde. In feite gaat het om de bescherming van het ensemble. De vraag is of en op welke manier deze objecten beschermd moeten worden. Bij een eventuele doorstart van het project "Herijking gemeentelijke monumentenlijst" of de op te stellen cultuurhistorische waardenkaart kan de mogelijkheid voor het aanwijzen van beeldbepalende panden nader worden onderzocht.